

Andriy Klish

CRITICISM OF SOCIALIST AND RADICAL IDEAS OF THE CHRISTIAN SOCIALS OF HALYCHYNA OF THE END OF 19 – AT THE BEGINNING OF 20 CENTURIES

The attitude of Christian socialists towards the left ideas, which social democrats and radicals professed in Halychyna, are analyzed. In the programs and activities of the Ukrainian political parties of Halychyna, the social-christian orientation is followed by their conservative character. The question of the Church's life and activities was at the center of the attention of the socio-christian flow. In the parliamentary activity and on the pages of the Ruslan magazine, Christian socialists to confront the left ideologies. They paid special attention to anti-religious rhetoric of the Social-Democrats and radicals, criticized their ideological principles.

Key words: Halychyna, Christian socialists, social democracy, radicals, left-wing ideas.

УДК 94:796.011.1](477.83/.86) «18/19»

Богдан Матулкін

ЗМІНА УЯВЛЕНЬ ПРО ФІЗИЧНИЙ РОЗВИТОК ЛЮДИНИ СЕРЕД УКРАЇНЦІВ ГАЛИЧНИНИ В КІНЦІ ХІХ – ПЕРШІЙ ТРЕТИНИ ХХ СТ.

У статті на підставі публікацій у пресі, праць теоретиків спортивного руху та архівних матеріалів проаналізовано еволюцію уявлень серед українців Галичини про фізичний розвиток людини, можливості та завдання спорту. Встановлено, що зміна ставлення до спорту була спричинена синхронними тенденціями в країнах Центральної та Західної Європи. Олімпійський рух та популяризація спортивних занять серед широких верств населення спричинили те, що спорт став не лише звичним явищем повсякденного життя, а й одним із засобів модернізації суспільства. Показано зростання уваги до фізичного розвитку людини через запровадження уроків фізичної культури в навчальних закладах, а також позакласну роботу – походи, прогулянки тощо. Встановлено розбіжності у підходах до розвитку спорту між професійним спортивним рухом і національно-спортивними товариствами. Проаналізовано шляхи популяризації спортивного руху серед українців Галичини та зроблено висновок про його успішність.

Ключові слова: спортивний рух, Галичина кінця ХІХ – першої третини ХХ ст., модернізація, Іван Боберський, спортивні репортажі в періодичних виданнях.

У досліджуваній період одночасно із процесами модернізації багатьох сфер суспільного життя, змінювалися й уявлення про роль спорту й загалом фізичного розвитку. З одного боку, зростання уваги до фізичного виховання можна пояснити потребою вдосконалення тіла у зв'язку з ймовірними військовими діями; з іншого, спорт почали розглядати як соціокультурне явище, площина розваг чи відпочинку.

Метою цієї статті є конструювання цілісної картини уявлень українців Галичини про фізичний розвиток людини наприкінці ХІХ – у першій третині ХХ ст., що включає: визначення місця спорту у сфері освіти та виховання, національні прочитання спорту та фізичного виховання, виявлення відмінностей у ставленні до аматорського і професійного спорту.

Серед праць, які висвітлюють спортивне життя українців Галичини кінця ХІХ – першої третини ХХ ст., особливо важливою для дослідження є монографія Оксани Вацеби «Нариси з історії західноукраїнського спортивного руху», в якій проаналізовано передумови формування українського спорту [1]. Автор звернула увагу на становлення гімнастично-спортивних організацій та їх безпосередній вплив на еволюцію бачення ролі фізичного розвитку у суспільному житті тогочасної Галичини. Ґрунтовною є праця польського дослідника Войцеха Пьотровського «Od «Siczy» do «Sianu». Zarys ukraińskiego ruchu sportowego w latach 1868–1944 na terenie ziemi Przemyskiej», у якій автор на регіональному матеріалі показав джерела та ідейні підстави розгортання українського національного спортивного руху, засади розвитку української фізичної культури, перешкоди, які їм доводилося долати [2]. Вагому роль відіграє дослідження Богдана Трофим'яка, де він прагне аргументувати першопочаткову місію спортивного руху як чинника оздоровлення суспільства [3]. Активну роль у дослідженні даного питання відіграли Ярослав Боднар [4] та Роман Гах [5], які у дослідженнях вказують на комплексний розвиток галицького суспільства у сфері фізичного виховання. Останні простежують концепції та задуми, які перед собою ставили теоретики спортивного життя та показують те, як саме на практиці ці задуми були чи не були втілені. Питаннями фізичного виховання молоді займався і Олексій Гук, який аналізував

стан і основні тенденції розвитку системи фізичного виховання української молоді в період між світовими війнами в Західній Україні [6].

Хоча історія українського спортивного руху в Галичині вже ставала об'єктом зацікавлення істориків, порушену в цій статті проблему вони спеціально не розглядали. Джерелами для її написання стали офіційні документи (законодавчі акти, матеріали товариств «Сокіл», «Січ», «Пласт» та інших організацій); статистичні дані, матеріали тогочасних галицьких періодичних видань; особові джерела (листування організаторів українського спортивного руху Степана Гайдучка з Іваном Боберським, мемуари); візуальні матеріали. Також використано праці теоретиків фізичного виховання Людвіка Берковського [7], Адама Барока, І. Боберського, С. Гайдучка та інших. Ці джерела дозволяють не тільки відтворити етапи розвитку й організації українського спортивного руху, що загалом уже зроблено істориками, а й спрямувати дослідження в русло з'ясування соціокультурної місії спорту та фізичного виховання, в чому й полягає завдання цього дослідження.

На межі XIX–XX ст. спорт став одним із способів оновлення суспільства, вагомим чинником повсякденного життя [7, с. 3]. Умовою формування людини нового часу вважався комплексний розвиток особистості, який, серед інших аспектів, включав її фізичну підготовку. Відповідно до цих уявлень у тогочасній українській галицькій публіцистиці почали пропагувати тезу про те, що виховання галицької молоді повинно мати на меті плекання здорового, всебічно розвинутого індивіда [8, с. 23], гідного члена спільноти. У статуті українського гімнастично-спортивного товариства «Сокіл» одне з його завдань сформульовано так: «... виобразувати членів в гімнастиці через спільні справи, спільні прогульки... також вправи сторони пожарної, стрілення до ціли, їзди на кони і на скороходах, плавання, веслованя, фехтованя» [9, арк. 3].

Основним засобом формування фізично розвинутої особистості була гімнастика (руханка). На її ширше, ніж просто фізичний розвиток, значення ще у першій половині XIX ст. вказували польські медики: «Гімнастика, окрім впливу та сприяння належного фізичного виховання тіла, покращенню стану здоров'я шкільної молоді, має ще інші неоціненні блага, які в повсякденному житті можуть бути дуже корисними. Молодь, яка займається гімнастикою, дуже легко відвикає від звичної для свого віку неухважності, звекає до порядку, уваги, невтомного терпіння і витривалості; здобуває значну силу, вправність, а також надзвичайну свідомість розуму; одним словом, здобуває якості, які для кожної людини завжди мають велике значення» [7, с. 5]. Викладачі руханки також пропагували роль спорту й фізичного розвитку як необхідних складових частин суспільного життя, роз'яснювали, що заняття фізичними вправами призведе до «оздоровлення» галицького суспільства, розвине культуру гігієни тіла та тіловиховання. Учителі фізичного виховання не були обмежені викладанням своєї дисципліни – окрім безпосередніх завдань, вони мали можливість доносити до своїх підопічних певні духовні цінності, внутрішні переконання, моральні, культурні чи практичні засади.

Утім, результати зростання уваги до фізичного розвитку ставали помітними не одразу [10, с. 4]. Незважаючи на деякі успіхи (включення шкільної гімнастики до переліку обов'язкових навчальних дисциплін в 1910 р.), викладачі гімназій із загальних предметів ставили чимало перешкод для розвитку руханки, скептично оцінюючи її викладання в освітніх закладах. Також і батьки, які не бажали, щоб їхня дитина займалася фізичними вправами, могли звільнити її від занять на підставі лікарської довідки або ж віддаленого від навчання місця проживання. Щоправда, такі випадки не були масовими, а юнаки й дівчата охоче відвідували гімнастичні заняття.

Заняття із гімнастики мали свої особливості у кожній гімназії. Найпоширенішими формами їх проведення були методичні лекції із фізичного виховання (у гімнастичному залі або на свіжому повітрі), на яких учням роз'яснювали суть і переваги від систематичних фізичних вправ; ігри; польові навчання; легкоатлетичні дисципліни; спортивні заходи та екскурсії. Діти особливо цінували вправи, які розвивали почуття ритму. Виконували гімнастичні вправи на перекладині, брусах, «коні», «стрибки через козла» тощо. Окрім того, проводили десятихвилинні заняття із фізичного виховання, відомі під назвою «гімнастика до занять» [5, с. 7–8]. Вона проходила у коридорах школи чи залах і мала сформувати фізичну готовність учнів до початку навчального дня, запобігти викривленню постави, загартуванню організму і підготовки школярів до систематичних вправлянь. Існували також затверджені навчальні програми із фізичного виховання [6].

Важливою проблемою того часу вважалось покращення постави серед молоді [11, с. 16–20], розвиток гнучкості та еластичності, а скерований на ці завдання комплекс вправ чи не найбільше влаштовував теоретиків руханки. Комплексний підхід до занять гімнастикою свідчив про їх намагання пояснити учням, що заняття спортом потрібне насамперед їм, а не викладачеві, що систематичне вправляння забезпечить фізичне здоров'я; а після завершення навчання обов'язкова участь у руханкових товариствах та піклування про своє здоров'я сприятиме

майбутньому безтурботному життю [12, с. 9]. Акцент поставлено не на розширення мережі руханкових товариств, а на активніше залучення – як дітей, так і дорослих – до повсякденних занять фізичними вправами [12, с. 9] (так звана «домашня гімнастика») [13, с. 1].

Важливим чинником зміни уявлень про фізичний розвиток став туризм – як спосіб пізнання свого краю виокремився як один із напрямків виховання молоді в національному дусі [14, арк. 20]. Аналіз тогочасної періодики дає зрозуміти, що особливо частими були туристичні походи школярів у супроводі вчителів, педагоги впроваджували туризм у позакласну роботу, проводили прогулянки, мандрівки та екскурсії. Наприклад, учитель Коломийської гімназії Цісик із групою товаришів мандрував «з Коломиї через Молодятин, Ослави, Яремче, Микуличин і Ворохту, аж ген на Говерлу». А учитель Городенківської української гімназії Шкляр водив учнів упродовж 1912–1914 рр. у мандрівки аж за Дністер [15, с. 147]. Учні Львівської академічної гімназії здійснювали прогулянки в околицях Кайзервальду, Кульпаркова, Козельників, Личаківських пасік, Сокольників, Лисинич, де проводили змагання та вправлялися [16, с. 29]. У вільні від занять дні молодь організовувала екскурсії – піші та на велосипедах, на невеликі й значні відстані.

Часто здійснювалися походи в ліс, переважно на весь день [5]. З ініціативи товариства «Пласт» відбувалися «пластові неділі» [17, арк. 1] та «недільні табори» – дводенні прогулянки із ночівлею у шатрах [18, арк. 1]. Під час мандрів перед пластунами також стояло завдання «вивчити і плекати різні роди змагу» – копаний м'яч, сітківку, легку атлетика, велоспорт та ін. [14, арк. 26; 18, арк. 1]. Для молоді прогулянки та мандрівки стали кроком до «нової охоти до роботи» [19, с. 1–2]. Туристичний рух ставав дедалі чисельнішим, щоправда, водночас він набував більш розважально-спортивного, ніж краєзнавчо-пізнавального характеру.

Спортивні заняття, які впливали на зміну уявлень про фізичний розвиток людини, мали дві цілі: 1) розвиток рухових можливостей людини; 2) оздоровлення всього організму (питання гігієни та естетичного аспекту також були включені). Цей оздоровчий ефект мав бути поєднання фізичних вправ із принципами здорового способу життя, як-от: правильне харчування, здоровий сон, відсутність шкідливих звичок [20, с. 3]. Дотримання цих норм вело й до змін у психологічному плані – людина починала відчувати потребу у фізичних вправах для життєвого тону та хорошого самопочуття. Регулярні заняття спортом ставали модним явищем, ознакою хорошого тону. Також приходило розуміння того, що фізичні вправи потребують регулярних занять, тоді як хаотичні й окремі випадки розминок можуть принести шкоду [21, с. 8–9].

Українська преса Галичини початку ХХ ст. містить чимало критичних зауважень про неготовність суспільства серйозно поставитися до питань фізичного виховання: «ставати в лави й триматися просто – це нижче нашої гідності, – і що всякі там витребеньки – це ярмо, накладене на свободну людину» [22]; «зайве нищення черевиків» [1, с. 72]. Дописувачі підкреслювали потребу працювати в цьому напрямку насамперед із молоддю: «виховане треба зачати з молодіж. Громадні вправи, спільна руханка, рухові забави та гри є важним способом, що розбуджує волю молодого чоловіка, робить его витревалім і завзятим... Сильна воля і злука ведуть до побіди!» [23, с. 1]. Журналісти зазначали, що руханка «дає здоров'я, відпорність, витривалість, веселий, спокійний настрій, виробляє відвагу, притомність ума... поправить поставу, примусить мязи і кости до розвою» [24, с. 5].

Подібні процеси відбувалися й серед галицьких поляків. Один із польських теоретиків фізичного виховання Л. Берковський, констатуючи легковажне ставлення до спорту, писав: «Дехто, не маючи належного уявлення про гімнастичні вправи й думаючи, що вони є лише забавками та полягають у непотрібному навчанні бігати або танцювати на канатах і т. д., стверджує, що їх можна замінити кількогодінною прогулянкою. Таке твердження є помилковим і походить лише від незнання» [7, с. 6]. Українські теоретики спортивного руху певною мірою повторювали й наслідували ці думки. С. Гайдучок окремо зупинявся на проблемах залучення нових членів до спортивних об'єднань та питанні відтоку кадрів. Він відзначав, що побутові труднощі, одруження чи служба у війську ставали вагомими мотивами для виходу зі складу спортивного товариства [25, арк. 55]. Поповнювати ж товариства за рахунок молоді ставало дедалі складніше [26], оскільки «молодь до них не горнеться, бо попала в психозу спорту як власної приємності і користи».

Зусиллями представників гімнастично-спортивного руху Галичини – І. Боберського, С. Гайдучка, Е. Жарського та ін. [3, с. 273–275] – зруйновано міф про те, що фізичне виховання є пустою тратою часу. Ці діячі своєю педагогічно-спортивною діяльністю піднесли роль фізичного виховання до одного з чільних місць у процесі формування молодих українських галичан [27]. Таким чином, у громадській думці можна простежити еволюцію у ставленні до спорту. Якщо у 50–80-х рр. ХІХ ст. питання про фізичні вправи в повсякденному житті порушували здебільшого крізь призму здоров'я та медичних показників [28, с. 4–10], то в 1930-х рр. простежуємо підхід до спорту як до запоруки успіху і «влегшення» життя модерної людини [29, с. 4].

Важливим аспектом фізичного виховання була його взаємодія з військово-патріотичними товариствами. Таким чином, заняття спортом отримувало національне розуміння. Воно мало стати вагомим чинником гармонійного розвитку духу й тіла, національної свідомості, організованості, формування нового типу особистості, відродження традицій комплексного виховання молоді, яка була б готовою до ймовірних бойових дій за незалежність України [4]: «всі народи вперед їдуть, то і нам не вільно стояти на місці. Англіїці, Французи, Німці і Чехи старають ся виховати молоде покоління до відваги, рухливості і чести» [30, с. 1], а «ми ж бо ведемо руханку по українськи» [31, арк. 96]. Допоміжними тут мали стати різноманітні види атлетичних і спортивних забав, що зробили б тіло «відважним, звинним і витривалим» [31, арк. 96]. Атлетичні та гімнастичні вправи у присутності глядачів ставали важливою ланкою спортивного життя Галичини [32, арк. 2], сприяли пропагуванню спорту як частини повсякдення. Ідеологи спортивного руху доводили, що спорт може «лікувати» не тільки фізичні, а й моральні проблеми: «дасть українцям конче потрібні не лише у спортах, а й в щоденному житті: витривалість, завзяття, силу волі... творчу, тактовну енергію, що нам її так бракує» [33, с. 22]. Для пропаганди занять спортом у пресі розміщували розвідки з історії фізичного виховання, зокрема й в інших країнах, та ін. [34, с. 2].

Вплив національно-патріотичних товариств на розвиток спорту призвів до поділу уявлень про нього. Можна виокремити дві точки зору на фізичний розвиток тогочасної людини. Прихильники першого підходу виступали за переважаючий розвиток тих спортивних умінь, які найкраще вдавалися конкретній особистості та призводили до успіху на спортивних змаганнях. Їх опоненти, натомість, стверджували, що потрібно рівномірно розвивати всі фізичні якості людини [4, с. 16–17]: «сьогодні погляд на спортові гуртки молоді, які мають оден виключно спорт на увазі, спорт, котрий сам для себе є ціллю, з цього погляду оці спортові гуртки є недоцільні» [14, арк. 20–21]. Як приклад цієї диференціації можна подати той факт, що згідно з регламентом «Запорізьких ігрищ», «від змагань будуть виключені ті, хто заводово займаються фізичними вправами» [14, арк. 30].

Інша течія була представлена гімнастично-спортивними організаціями, мета яких полягала у вихованні української молоді, позбавленої яскраво вираженого індивідуалізму. Вони критикували спортивні клуби за те, що ті начебто пропагували однобічну підготовку, що призводило до надмірного егоїзму та зарозумілості. Фактично це твердження стосувалося професійного спорту. Натомість прихильники комплексного підходу до фізичного розвитку особистості наполягали на тому, що індивідуалізм є шкідливим чинником, що намагання встановлювати рекорди та шукати славу в спорті ведуть до вузької спеціалізації, а вона перешкоджає всебічному розвитку тіла і веде до знищення здоров'я. Вони пропонували «не відтягати людей від продуктивної праці, але противно, доповнити її життя заняттям, яке поза іншими, позитивними моментами вернуло би їм ще ту життєрадість» [35, с. 1].

Позиція спортивно-гімнастичних товариств щодо недоцільності «індивідуалізації» спортивного життя проявлялася в їх спортивній діяльності, де практично не було місця надзвичайно високим досягненням, проте комплексне фізичне виховання проводилося на належному рівні. Цей підхід був вигідним для уніфікації системи фізичного вишколу молоді. Основними представниками цього підходу стали товариства «Сокіл» і «Січ», які вважали своєю метою «формування сильних характерів в здоровім тілі, щоб тим способом причинитись до чим скорішого движення свого народу» [36, арк. 3]. Утім, незважаючи на початковий ентузіазм, сокільський рух розвивався доволі повільними темпами, залучаючи в перші роки діяльності мізерну кількість нових членів [37, с. 6; 38, с. 3]. Перші руханкові вечори, організовані зусиллями товариства, показали системні проблеми в залученні українців до активного способу життя [39, с. 5]. Лише сокільські здвиги продемонстрували поступове перетворення галицького спорту в масове соціальне явище.

Профілюючі спортивні товариства ставили за мету досягнення результатів у спорті й надавали меншого значення популяризації фізичної культури. Критика в їх бік особливо посилювалася на початку 1930-х рр.: «вишукувати серед маси одиниці з «ґеніяльними м'язами» і «талантом в ногах», тренувати їх чи радше тресувати їх на лад циркових звірів, щоби потім показувати їх цікавій публіці та ще може заробити гроші на тому» [40, с. 1]. Утім, навіть теоретичне заперечення індивідуалізації спорту було неможливим через популярність спортивних змагань у країнах Західної Європи. Спрямування національно-спортивних товариств здебільшого в русло політичної боротьби («всесторонньому, гармонійному вихованню українця..., щоби добре міг служити Українському народові» [41, с. 4], «щоб своє поле оборонити, коли б його треба боронити» [42, с. 2]) врешті призвело до розмежування спортивних і національно-спортивно товариств.

Порівнюючи ці два підходи до розвитку українського спорту, зазначимо, що галичани все ж надавали перевагу гармонійному і комплексному спортивному вихованню. На прикладі легкої атлетики можна побачити, що на середину 1930-х рр. повна індивідуалізація спорту Галичині радше не загрожувала. Деякі спортсмені ставали рекордсменами в кардинально протилежних дисциплінах (Тадей Козак – біг на 110 метрів з перешкодами та метання диску чи ратища; «Орися»

Кобзар – спринтерські дистанції та стрибки у висоту та довжину). Це свідчило про те, що базу у фізичному розвитку людини залишалися її дані, закладені природою, та застосування комплексу, а не лише профільних вправ [43, арк. 3–73]. Найбільшою популярністю користувалися варіативні змагання з тризмагу (троєборства) чи п'ятизмагу (п'ятиборства), оскільки вони розкривали потенціал фізичних якостей людини, давали змогу повноцінно займатися формуванням власного ідеалу здорового та міцного тіла.

Руханка та варіативні спортивні заняття увійшли в повсякденне життя тогочасних галицьких українців як через систему навчальних закладів, спортивно-гімнастичних товариств, поширення інформації в пресі, діяльність теоретиків спортивного руху [44, арк. 108], так і через заклики до «домашньої гімнастики» [13, с. 1]. Значної уваги заслуговує роль галицької преси, яка спеціальними репортажами, агітаційними матеріалами чи статтями про галицький та закордонний спорт стимулювала розвиток останнього («спорт у маси» [40, с. 1]) і сформувала моду на спортивні вправи, утверджуючи тезу, що «спорт сьогодні – вже не примха людей і не діточа забавка» [45, с. 66]. Тому не є дивним, що українська громадськість із часом у спорті почала вбачати «приязність і користь» [46, арк. 54]. Таким чином, у досліджуваній період уявлення про фізичний розвиток людини суттєво змінилися. Особистість мала стати відповідальною щодо власного тіла і здоров'я.

Список використаних джерел

1. Вацеба О. Нариси з історії західноукраїнського спортивного руху. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 1997. 232 с.
2. Piotrowski W. «Od «Siczy» do «Sianu». Zarys ukraińskiego ruchu sportowego w latach 1868–1944 na terenie ziemi Przemyskiej. Przemysł: [S.n.], 2010. 633 s.
3. Трофим'як Б. Є. Гімнастично-спортивні організації в національно-визвольному русі Галичини (друга пол. XIX ст. – перша пол. XX ст.). Тернопіль: Економічна думка, 2001. – 694 с.
4. Боднар Я. Б. Теоретичні та методичні засади фізичного виховання молоді Галичини кінця XIX – початку XX століття (до 1939 р.): автореф. дис. ... к-та наук з фізичної культури і спорту: 24.00.02. Львів, 2004. 20 с. URL: http://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/2257/1/bodnar_j_b.PDF (дата звернення: 20.03.2017).
5. Гах Р. В. Фізичне виховання гімназійної молоді на західноукраїнських землях (перша третина XX ст.) // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка. 2010. № 2. С. 7–12.
6. Гук О. М. Система фізичного виховання молоді у Західній Україні у 1917–1939 роках. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vchdpu/2012_98_1/Guk.pdf (дата звернення: 20.03.2017); Гук О. М. Фізичне виховання дівчат у гімназіях Тернопільського воєводства міжвоєнного періоду URL: http://www.nbuv.gov.ua/ujrn/Soc_Gum/Fvs/2012_4/stati/ukr/R1/annot3.pdf (дата звернення: 20.03.2017).
7. Bierkowski L. Kilka słów o ważności, potrzebie i użytku gymnastyki. Kraków: Z drukarni Stanisława Cieszkowskiego, 1837. 26 s.
8. Дацюк І. Виникнення українського спортивного товариства «Сокіл» та його діяльність наприкінці XIX – на початку XX століття // Сокіл-Батько. Альманах 1895–1995. Львів: РВО Основа, 1996. С. 23–25.
9. Центральний державний історичний архів України, м. Львів (далі – ЦДІАЛ України). Ф. 312. Оп. 1. Спр. 1.
10. Przewodnik do gymnastyki higienicznej zastosowany głównie do użytku domowego. Warszawa: Nakładem Redakcyi «Opiekuna domowego», 1874. 91 s.
11. Durski A., Durski J. ćwiczenia wspólne. Lwów: Nakładem Związku polskich gimnastycznych Towarzystw sokolich, 1906. 148 s.
12. Значіння народних ігор для виховання тіла молоді // Вісти з Лугу. 1926. Ч. 3. 25 вересня. С. 9.
13. Wagner J. B. Gimnastyka domowa dla użytku dzieci i dojrziałych osób. Warszawa: Nakładem i drukiem Jozepa Ungra, 1880. 100 s.
14. ЦДІАЛ України. Ф. 389. Оп. 1. Спр. 1.
15. Шкляр О. Українські гімназії в Городенці. Нью-Йорк-Торонто-Вінніпег, 1978. С. 145–152.
16. Кучабський Ю. В. Петро Франко: Сторінки життя. Львів, 1999. 122 с.
17. ЦДІАЛ України у Львові. Ф. 389. Оп. 1. Спр. 2.
18. ЦДІАЛ України. Ф. 389. Оп. 1. Спр. 5.
19. Мандруємо? // Вісти з Запорожжя. 1912. Ч. 69. 30 мая. С. 1–2.
20. Спорт і гігієна // Вісти з Лугу. 1929. Ч. 7. Липень. С. 3.
21. Благітка Я. Вплив руханки на людину // Сокільські вісти. 1928. Ч. 1. Січень. С. 8–9.
22. Мандзюк Д. «20 тисяч українців мають купити по одному метрові парку». URL: <http://gazeta.ua/articles/history-journal/20-tisyach-ukrayinciv-mayut-kupiti-po-odnomu-metrovi-parku/511210?mobile=true> (дата звернення 01.04.2017).
23. Українці! // Вісти з Запорожжя. Часопис руханкових і пожарних товариств. 1911. Ч. 53. 11 січня. С. 1.
24. Жарський Е. Значіння руханки в житті сучасної жінки // Новий час. 1936. Ч. 288. 22 грудня. С. 5.
25. ЦДІАЛ України. Ф. 366. Оп. 1. Спр. 13.
26. Матулкін Б. Листування Івана Боберського та Степана Гайдучка як джерело до вивчення українського спорту в Галичині кінця XIX ст. – 1939 р. // Шевченківська весна-2016: історія: матеріали XIV Міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих учених. Київ, 2016. С. 289–292.
27. Боберський І. Нові шляхи до тілесного виховання. – Львів: накладом Сокола-Батька, 1911. С. 9–44.
28. Varos. A. Gimnastyka pod względem wpływu swego na utrzymanie i przuywócenie zdrowia. Warszawa: w drukarnie J. Jaworiskiego, 1858. 44 s.
29. Руханка // Спорт: Часопис Українського Спортивного Союзу. 1937. Ч. 7 (22). 15 травня. С. 4.
30. Де є наша ціль? // Вісти з Запорожжя. Часопис руханкових і пожарних товариств. 1911. Ч. 54 і 55. 30 марта. – С. 1.
31. ЦДІАЛ України. Ф. 366. Оп. 1. Спр. 11.
32. ЦДІАЛ України. Ф. 847. Оп. 1. Спр. 3.
33. Лікування спортами // Новий час. 1936. Ч. 82. 12 квітня. С. 22.
34. Фізичне виховання й доріст // Спорт: Часопис Українського Спортивного Союзу. 1936. Ч. 14. 4 грудня. С. 2.
35. Рекорд і осяг. // Готові. 1934. Ч. 2. 14 травня. С. 1.
36. ЦДІАЛ України. Ф. 312. Оп. 1. Спр. 25.
37. До Другів-Соколів львівського повіту! // Вісти з Запорожжя. Часопис руханкових і пожарних товариств. 1911. Ч. 53. 30 січня. С. 6.
38. «Сокіл-Батько» // Вісти з Запорожжя. Часопис руханкових і пожарних товариств. 1911. Ч. 60. Серпень. С. 3.
39. Два руханкові вечори // Вісти з Запорожжя. Часопис руханкових і

пожарних товариств. 1912. Ч. 65. 30 січня. С. 5. 40. Спорт у маси // Готові. 1934. Ч. 1. 1 травня. С. 1. 41. Жарський Е. Основи сокілства. Львів: накладом «Сокола-Батька», 1937. 32 с. 42. Боберський І. Українське сокілство 1894–1939. Львів: Видавець «Сокіл-Батько», 1939. 16 с. 43. ЦДІАЛ України. Ф. 624. Оп. 1. Спр. 2. 44. ЦДІАЛ України. Ф. 389. Оп. 1. Спр. 66. 45. Ковпак В. О. Українська спортивна періодика Галичини 20–30-х рр. XX ст. Львів: Львівська національна наукова бібліотека імені В. Стефаника, 2008. 236 с. 46. ЦДІАЛ України. Ф. 366. Оп. 1. Спр. 12.

References

1. Vatsaba O. Narysy z istoriyi zakhidnoukrayins'koho sportyvnoho rukhu [The essays on the history of West Ukrainian sports movement], Ivano Frankivs'k: Lileya–NV, 1997. 232 p. 2. Piotrowski W. «Od «Siczy» do «Sianu». Zarys ukraińskiego ruchu sportowego w latach 1868–1944 na terenie ziemi Przemyskiej [«From «Sich» to «Sian». A history of Ukrainian sports movement in Peremysl region sn 1868 1944], Przemysł: [S.n.], 2010. 633 p. 3. Trofymyak B. Ye. Himnastychno-sportyvni orhanizatsiyi v natsional'no-vyzvol'nomu rusi Halychyny (druha pol. XIX st. – persha pol. XX st.) [The Gymnastic-Sports organizations in the national-liberation movement of Halychyna in the second half of the 19 – at the first half of 20 centuries], Ternopil', Ekonomichna dumka, 2001. 694 p. 4. Bodnar Ya. B. Teoretychni ta metodychni zasady fizychnoho vykhovannya molodi Halychyny kintsya XIX – pochatku XX stolittya (do 1939 r.): avtoref. dys. ... k-ta nauk z fizychnoy kul'tury i sportu: 24.00.02 [Theoretical and methodical basis of physical education of the Galichinan youth at the end of the 19 – at the beginning of the 20 century (before 1939). An abstract of the PhD thesis], L'viv, 2004. – 20 p. Available at: http://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/2257/1/bodnar_j_b.PDF (accessed 20.03.2017). 5. Hakh R. V. Fizychno vykhovannya himnazyynoyi molodi na zakhidnoukrayins'kykh zemlyakh (persha tretyna XX st.) [Physical education of the students of West Ukrainian gymnasiums in the first third of the 20 century], Naukovi zapysky Ternopil's'koho natsional'noho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatyuka. Seriya: Pedahohika, 2010, Vol. 2, pp. 7–12. 6. Huk O. M. Systema fizychnoho vykhovannya molodi u Zakhidniy Ukraini u 1917–1939 rokakh [The system of the West Ukrainian youth physical education in 1917–1939]. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vchdpu/2012_98_1/Guk.pdf; Huk O. M. Fizychno vykhovannya divchat u himnazyakh Ternopil's'koho voyevodstva mizhvoyennoho periodu [The physical education of girls in gymnasiums of Ternopil voyevodship in the interwar period]. Available at: http://www.nbuv.gov.ua/ujrn/Soc_Gum/Fvs/2012_4/stati/ukr/R1/anut3.pdf (accessed 20.03.2017). 7. Bierkowski L. Kilka słów o ważności, potrzebie i użytku gymnastyki [A few words about the importance of using the gymnastics], Kraków, Z drukarni Stanisława Tsieszkowskiego, 1837. 26 p. 8. Datsyuk I. Vynyknennya ukrayins'koho sportyvnoho tovarystva «Sokil» ta yoho diyal'nist' naprykintsi XIX – na pochatku XX stolittya [The foundation of Ukrainian sport organization «Sokil» and its activity at the end of 19 – at the beginning of the 20 centuries], Sokil Bat'ko. Al'manakh 1895–1995, L'viv, RVO Osнова, 1996, pp. 23–25. 9. Tsentral'nyy derzhavnyy istorychnyy arkhiv Ukrayiny u m. L'vovi (TsDIAL Ukrayiny), f. 312, op. 1, spr. 1. Statuty tovarystva za 1892, 1906, 1929. [Statutes of the fellowship for 1892, 1906, 1929]. 10. Przewodnik do gimnastyki higienicznej zastosowany głównie do użytku domowego [A handbook of the hygienic gymnastics, mostly in its use at home], Warszawa, Nakładem Redakcyi «Opiekuna domowego», 1874. 91 p. 11. Durski A., Durski J. Ćwiczenia wspólne [Collective trainings], Lwów, Nakładem Związku polskich gimnastycznych Towarzystw sokolich, 1906. 148 p. 12. Znachimna narodnykh ihor dlya vykhovannya tila molodi [The role of the public games in the education of youth], Visty z Luhu, 1926, Ch. 3, September 25, p. 9. 13. Wagner J. B. Gimnastyka domowa dla użytku dzieci i dojrzałych osób [The home gymnastics for everyday use], Warszawa, Nakładem i drukiem Jozepa Ungra, 1880. 100 p. 14. TsDIAL Ukrayiny, f. 389, op. 1, spr. 1. Obizhnyky, rozporядzhennya ta instruktsiyi Verkhovnoyi plastovoyi komandy za 1921–1924 roky [Statistics, orders and instructions of Supreme Plast team for 1921–1924]. 15. Shklyar O. Ukrayins'ki himnazyi v Horodentsi [Ukrainian gymnasiums in Horodenka], N'yu-York-Toronto-Vinnipeh, 1978. pp. 145–152. 16. Kuchabs'ky Yu. V. Petro Franko: Storinky zhyttya [Petro Franko: Pages of Life], L'viv, 1999. 122 p. 17. TsDIAL Ukrayiny, f. 389, op. 1, spr. 2. Obizhnyky, rozporядzhennya ta instruktsiyi Verkhovnoyi plastovoyi komandy za 1924–1926 roky [Statistics, orders and instructions of Supreme Plast team for 1924–1926]. 18. TsDIAL Ukrayiny, f. 389, op. 1, spr. 5. Obizhnyky, rozporядzhennya ta instruktsiyi Verkhovnoyi plastovoyi komandy za 1930–1931 roky. [Statistics, orders and instructions of Supreme Plast team for 1930–1931]. 19. Mandruyemo? [Travelling?], Visty z Zaporozha, 1912, Ch. 69, May 30, pp. 1–2. 20. Sport i hihiyena [Sport and hygiene], Visty z Luhu, 1929, Ch. 7. July, p. 3. 21. Blahitka Ya. Vplyv rukhanky na lyudynu [The impact of physical exercises on human], Sokil's'ki visty (L'viv), 1928, Ch. 1, January, pp. 8–9. 22. Mandzyuk D. 20 tysyach ukrayintsiv mayut' kupyty po odnomu metrovi parku [20 thousand Ukrainians must buy a meter of park]. Available at: http://gazeta.ua/articles/history-journal/_20-tisyach-ukrayinciv-mayut-kupiti-podnomu-metrovi-parku/511210?mobile=true (accessed 23.04.2017). 23. Ukrayintsi! [Ukrainians!], Visty z Zaporozha. Chasopys rukhankovykh i pozharnykh tovarystv, 1911, Ch. 53, January 11, p. 1. 24. Zhars'ky E. Znachimna rukhanky v zhytti suchasnoyi zhinky [The role of physical exercise in modern woman's life], Novyy chas (L'viv), 1936, Ch. 288, December 22, p. 5. 25. TsDIAL Ukrayiny, f. 366, op. 1, spr. 13. Lysty chlena rukhankovo-strilets'koho tovarystva «Sokil» u L'vovi Hayduchka Stepana pro diyal'nist' ta stan sprav u tovarystvi. T. III. [Letters of a member of Lviv gymnastics-shooting fellowship «Sokil» Stepan Hayduchok about the activity and cases of the fellowship. Vol. III]. 26. Matulkin B. Lystuvannya Ivana Bobers'koho ta Stepana Hayduchka yak dzherelo do vyvchennya ukrayins'koho sportu v Halychyni kintsya XIX st. – 1939 r. [The letters of Ivan Bobersky to Stepan Hayduchok as a historical source for researching Ukrainian sport in Halychyna in the end of the 19 century – 1939], Shevchenkivs'ka vesna – 2016: istoriya: materialy XIV Mizhnarodnoyi naukovoyi konferentsiyi studentiv, aspirantiv ta molodykh

uchenykh, Kyiv, 2016, pp. 289–292. 27. Bobers'kyi I. Novi shlyakhy do tilesnoho vykhovannya [New ways to train body], L'viv, nakladom Sokola-Bat'ka, 1911, pp. 9–44. 28. Baroc. A. Gimnastyka pod wzgledem wplywu swego na utrzymanie i przywrócenie zdrowia [Gymnastics and health culture], Warszawa, w drukarnie J. Jaworiskiego, 1858. 44 p. 29. Rukhanka [Physical exercise], Sport: Chasopys Ukrayins'koho Sportovoho Soyuzu, 1937, Ch. 7 (22), May 15, p. 4. 30. De ye nasha tsyl'?' [Where is our aim?], Visty z Zaporozha. Chasopys rukhankovykh i pozharnykh tovarystv, 1911, Ch. 54 i 55, March 30, p. 1. 31. TsDIAL Ukrayiny, f. 366, op. 1, spr. 11. Lysty chlena rukhankovo-strilets'koho tovarystva «Sokil» u L'vovi Hayduchka Stepana pro diyal'nist' ta stan sprav u tovarystvi. – T. I. [Letters of a member of Lviv gymnastics-shooting fellowship «Sokil» Stepan Hayduchok about the activity and cases of the fellowship. Vol.I]. 32. TsDIAL Ukrayiny, f. 847, op. 1, spr. 3. Statut povitovoho tovarystva (komitetu) v Kolomyi [Statute of the county fellowship (committee) in Kolomyia]. 33. Likuvannya sportamy [Healing with sport], Novyy chas, 1936, Ch. 82, April 2, p.22. 34. Fizychnе vykhovannya y dorist [Physical exercise and growing], Sport: Chasopys Ukrayins'koho Sportovoho Soyuzu, 1936, Ch. 14, December 4, p. 2. 35. Rekord i osyah [Record and reaching], Hotovi, 1934, Ch. 2, May 14, p. 1. 36. TsDIAL Ukrayiny, f. 312, op. 1, spr. 25. Zvity pro diyal'nist' tovarystva. [Report about the activity of the fellowship]. 37. Do Druhiv-Sokoliv l'viv'skoho povitu! [To the friends-Sokils in Lviv region!], Visty z Zaporozha. Chasopys rukhankovykh i pozharnykh tovarystv, 1911, Ch. 53, January 30, p. 6. 38. «Sokil-Bat'ko» [Sokil-Father], Visty z Zaporozha. Chasopys rukhankovykh i pozharnykh tovarystv, 1911, Ch. 60, August, p. 3. 39. Dva rukhankovi vechory [Two evenings of physical exercise], Visty z Zaporozha. Chasopys rukhankovykh i pozharnykh tovarystv, 1912, Ch. 65, January 30, p. 5. 40. Sport u masy [Sport for the nation], Hotovi, 1934, Ch. 1, May 1, p. 1. 41. Zhars'kyi E. Osnovy sokil'stva [The basics of Sokil movement], L'viv, nakladom «Sokola-Bat'ka», 1937. 32 p. 42. Bobers'kyi I. Ukrayins'ke sokil'stvo 1894–1939 [Ukrainian Sokil movement 1894–1939], L'viv, Vydavets' «Sokil Bat'ko», 1939. 16 p. 43. TsDIAL Ukrayiny, f. 624, op. 1, spr. 2. Zhurnal obliku vstanovlennya rekordiv po lehkyi atletytsi. [Register of records setting in athletics]. 44. TsDIAL Ukrayiny, f. 389, op. 1, spr. 66. 45. Kovpak V. O. Ukrayins'ka sportyvna periodyka Halychyny 20 30 kh rr. XX st. [Ukrainian sports periodic of Halychyna 1920–1930-s], L'viv, L'viv's'ka nat'na naukova biblioteka imeni V. Stefanyka, 2008. 236 p. 46. TsDIAL Ukrayiny, f. 366, op. 1, spr. 12. Lysty chlena rukhankovo-strilets'koho tovarystva «Sokil» u L'vovi Hayduchka Stepana pro diyal'nist' ta stan sprav u tovarystvi. – T. II. [Letters of a member of Lviv gymnastics-shooting fellowship «Sokil» Stepan Hayduchok about the activity and cases of the fellowship. Vol.II].

Богдан Матулкин

ИЗМЕНЕНИЕ ПРЕДСТАВЛЕНИЙ О ФИЗИЧЕСКОМ РАЗВИТИИ ЧЕЛОВЕКА СРЕДИ УКРАИНЦЕВ ГАЛИЧИНЫ В КОНЦЕ XIX – ПЕРВОЙ ТРЕТИ XX ВВ.

В статье на основании публикаций в прессе, работ теоретико-спортивного движения и архивных материалов проанализирована эволюция представлений среди украинцев Галичины о физическом развитии человека, возможностях и задачах спорта. Установлено, что изменение отношения к спорту вызвано синхронными тенденциями в странах Центральной и Западной Европы. Олимпийское движение и популяризация спортивных занятий среди широких слоев населения вызвало то, что спорт стал не только привычным явлением повседневной жизни, но и одним из средств модернизации общества. Показан рост внимания к физическому развитию человека путем введения уроков физической культуры в учебных заведениях, а также внеклассная работа – походы, прогулки и т.д. Установлено расхождение в подходах к развитию спорта между профессиональным спортивным движением и национально-спортивными обществами. Проанализировано пути популяризации спортивного движения среди украинцев Галичины и сделан вывод о его успешности.

Ключевые слова: спортивное движение, Галичина конца XIX – первой трети XX в., модернизация, Иван Боберский, спортивные репортажи в периодических изданиях.

Bohdan Matulkin

CHANGE OF CONCEPTIONS OF PHYSICAL DEVELOPMENT OF MAN AMONG UKRAINIANS OF HALYCHYNA IN THE LATE XIX – THE FIRST THIRD OF THE XX CENTURY

Based on the press publications, works of the theorists of sports movement and on the archival materials, in the article author analyzes the evolution of ideas among Ukrainians of Halychyna of man's physical development, opportunities and challenges of sport. This scientific problem was analyzed by such scholars as O. Vatseba, V. Pyotrovsky, B. Trofymyak, R. Hach and others. But still, the problem of the perception of the conceptions of the development of the sports movement wasn't researched. It is found, that the change of attitude to sport was mainly caused by synchronous trends that can be seen in Central and Western Europe. The Olympic movement and the popularization of sport among the general population caused that sport became not only a common phenomenon of everyday life, but also one of the means of modernizing society. The increased attention to the physical development of man through the

introduction of physical education classes in schools and extracurricular activities – hiking, walking etc is analyzed. Author states the differences that were known in approaches to the development of sport among professional sports movement and national sports associations: while supporters of the first branch tried to achieve victories in sport itself, the second one, focused on the formation of harmoniously developed personality, that could be prepared to fight for the Ukrainian nation. Author characterizes the ways of popularizing sports movement among the Ukrainians of Halychyna and makes conclusions of its success.

Key words: sports movement, Halychyna in the late XIX – the first third of the XX century, modernization, Ivan Boberskyi, sports reportages in periodicals.

УДК 94 (438)

Наталія Григоруц

ПАРЛАМЕНТСЬКІ ВИБОРИ І ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ У ВІДНІ В 1907–1911 РР.

У дослідженні висвітлено діяльність українського парламентського представництва у Відні крізь призму національно-політичних реалій Австро-Угорщини. Аналізуються особливості виборчого процесу в Галичині в 1907–1911 рр. і визначено основні напрямки діяльності українських депутатів Галичини у віденському парламенті. З'ясовано роль української парламентської репрезентації у розвитку національного руху, виборчої кампанії та практичної діяльності віденського парламенту в українському питанні.

Ключові слова: австрійський парламент, вибори, діяльність, Галичина, Відень.

Проблема вивчення українського конституціоналізму та процес розбудови парламентаризму в Україні актуалізують розгляд досвіду парламентської діяльності українських депутатів у Відні. Зважаючи на те, що вибори 1907–1911 р. фактично започаткували другу каденцію в діяльності віденського парламенту, обраного на основі таємного та загального виборчого права.

Актуальність досліджуваної проблеми підсилюється й тією обставиною, що сьогодні Україна переживає непростий процес становлення власного парламентаризму, і вивчення досвіду політичної діяльності українських депутатів у минулому має певне практичне значення.

Наукова новизна полягає у тому, що на основі різноманітних джерел, проаналізовано особливості виборчого процесу у Галичині в 1907–1911 р., визначено основні напрямки діяльності українських депутатів Галичини у віденському парламенті.

Метою дослідження є вивчення політики Австро-Угорщини стосовно українського питання в Галичині, впливу офіційного Відня на еволюцію польсько-українських відносин, на процес структуризації українських політичних сил та можливості реалізації української національної програми.

Завдання дослідження базуються на визначеності процесу формування політики австрійського уряду щодо українського питання в Галичині; методах нормалізації міжнародних відносин у Галичині, які застосовувалися центральними органами влади; зміні бачення австрійськими державними чиновниками завдань українського національного руху; ставленні австрійської влади до політичної боротьби в середовищі галицьких українців.

Це питання певною мірою знайшло відображення в працях вітчизняних і зарубіжних дослідників. Зокрема, в українській історіографії окремі питання з цієї проблематики висвітлювалися у колективних працях М. Андрусика [1], С. Томашівського [2], П. Феденка [3], а також сучасних дослідників Я. Грицака [4], С. Макарчука [5], М. Мудрого [6], О. Сухого [7], О. Турія [8] та ін. Важливим джерелом є спогади українських депутатів, зокрема К. Левицького [9] та Л. Цегельського [10].

Прийняття нового виборчого закону до австрійського парламенту стало ще одним загальнодемократичним успіхом усіх політичних сил Австро-Угорської держави. Особливим було значення закону для Галичини, оскільки його введення призвело до зміни існуючої куріальної виборчої системи, а значить до нової розстановки політичних сил у краї. Ліквідація куріальної системи піднімала позиції українських національних сил ще й тому, що в умовах майнового цензу, котрого дотримувалася попередня виборча система, українцям наперед було визначено, в силу їх нижчого матеріального стану, значно поступатися у боротьбі за депутатські мандати польсько-шляхетським кандидатам у депутати.

Новий виборчий закон викликав уперту протидію шовіністичного польського політичного табору, який до цього забезпечував своє панування у краї за допомогою куріальної системи. Тепер